

4. Левицкий О. И. Об актовых книгах, относящихся к истории Юго-Западного края и Малороссии. — М.: Тип. В. Завадского, 1902. — (Труды XI Археологического съезда в Киеве 1899; Т. 2).
5. Сац П. М. Феодалные города Украины в конце XV — 60-х годах XVI в. — К.: Тип. В. Завадского, 1889. — 276 с.
6. Дорошенко Д. І. Огляд української історіографії. — К.: Українознавство, 1996. — 212 с.
7. Акты, собранные в библиотеках и архивах Российской империи Археологической экспедицией Императорской Академии наук. Дополнено и издано высочайше учрежденной комиссией (1294–1598). — С.Пб.: Тип. Балашова и К., 1836. — Т. 1.
8. Яблоцкий К. И. Статут Великого княжества Литовского 1529 года. — Минск: Изд. АП БССР, 1960.
9. Статуты Великого княжества Литовского: У 3 т. Т. 1. Статут Великого княжества Литовского 1529 року / За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Пацькова. — О.: Юрид. л-ра, 2002. — 464 с.

Анотація

Вовк О. Й. Джерельна база дослідження литовсько-руського права. — Стаття.

Стаття присвячена висвітленню питання щодо аналізу джерельної бази литовсько-руського права. Особлива увага приділяється характеристиці Литовської Метрики, яка різними дослідниками розцінювалась по-різному, та актовим книгам адміністративно-судових установ Великого князівства Литовського.

Ключові слова: литовсько-руське право, документальні першоджерела, Литовська Метрика, актові книги.

Summary

Vovk O. Y. The base of sources of research of Lithuanian-Russian law. — Article.

The article is devoted illumination of question in relation to the analysis of a base of sources of Lithuanian-Russian law. The special attention is spared description of Lithuanian Birth-certificate which considered different researchers not identically, and act books of administratively judicial establishments of the Grand Duchy of Lithuania.

Keywords: Lithuanian-Russian law, documentary original sources, Lithuanian Birth-certificate, act books.

УДК 340.15(474.5):340.115

Н. В. Пацова-Стрюк

ОДЕСЬКА ШКОЛА ВИВЧЕННЯ СТАТУТІВ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО У ХІХ СТ.

Виходячи з надзвичайно важливих вимог, що постають на сучасному етапі державотворення перед освітньою політикою, виникає потреба вивчення та використання історичного досвіду розвитку юридичної освіти, зокрема в Новоросійському університеті. Одним із важливих аспектів означеної загальної проблеми є діяльність юридичного факультету Новоросійського університету в другій половині ХІХ ст., зокрема науковий доробок окремих його представників.

Вагомую сторінкою української історико-правової науки є науковий доробок Федора Івановича Леонтовича. Діяльність вченого неодноразово приверта-

ла увагу юристів та істориків. Так, у контексті інших досліджень «західно-руського права» постаті Ф. І. Леонтовича приділяється увага в роботах Т. І. Бондарук [1, 17–23], О. В. Клименко [4]. Безпосередньо науковій діяльності та життєвому шляху вченого присвячені роботи О. Є. Музичко [11].

Федір Іванович Леонтович народився у 1833 р. в Чернігівській губернії. Впродовж 1856–1860 рр. він навчався на юридичному факультеті Київського університету [6, 367], проявляючи натхнення та увагу до вивчення історико-правових джерел. У квітні 1861 р. він стає виконуючим обов'язки ад'юнкта кафедри державного права, історії російського права Рішельєвського лицю [14, 27]. Ад'юнктом Ф. І. Леонтовичем у 1864 р. було захищено в університеті св. Володимира дисертацію «Про права литовсько-руських євреїв» [5, 140]. У 1865 р. він повертається до Новоросійського університету і працює завідувачем кафедри історії руського права. Ступінь доктора державного права Федір Іванович отримав за дисертацію: «Давнє хорвато-далматське законодавство», яку захистив в Одесі у 1868 р. [14, 27].

З 1869 до 1877 р. (два терміни) він працював на посаді ректора Новоросійського університету; у 1879 р. його обрано деканом юридичного факультету; з 1881 до 1884 р. Ф. І. Леонтович виконував функції проректора [6, 368]. Впродовж 1890–1910 рр. Ф. І. Леонтович працював у Варшавському університеті.

Федір Іванович Леонтович присвячував свої наукові розвідки декільком аспектам історії права. Певну кількість праць вченого присвячено праву слов'янських народів. Це, зокрема, «Державне значення старого Дубровника» (1867), «Джерела з історії слов'янських законодавств» (1866), «Звичаєве право південних слов'ян» (1873), «Показник джерел та досліджень з історії слов'янських законодавств» (1867) [2, 20]. Ф. І. Леонтович вважав вивчення слов'янських законодавств надзвичайно важливою частиною історії права, оскільки вони містять велику кількість спільних рис з Руською Правдою, пояснюючи юридичний порядок доби раннього середньовіччя (до XV ст.) [10, 371].

Важливим етапом діяльності вченого стали також дослідження з історії литовсько-руського права, які дали можливість вважати Ф. І. Леонтовича разом з М. Ф. Володимирським-Будановим фундатором нової західноруської школи права [3, 295–300].

Опублікування тексту Статуту Великого князівства Литовського 1588 р. сприяло появі наприкінці XIX — початку XX ст. ряду історичних досліджень, присвячених історії суспільного, державного ладу, права Великого князівства Литовського (далі — ВКЛ), в яких тією чи іншою мірою вивчались джерела Статуту 1588 р., аналізувались його норми [13, 4]. Серед таких була низка праць Ф. І. Леонтовича, зокрема «Руська Правда і Литовський Статут», «Спірні питання литовсько-руського права», «Нариси історії литовсько-руського права» [13, 4].

У наукових розвідках дослідником розглядались питання державного ладу, правового, соціального, економічного розвитку руських земель у складі ВКЛ. Головні підходи вченого були сформовані в межах київської школи істориків права. Вчений відносив ВКЛ до слов'янської цивілізаційної моделі, вважаючи

магістральною тенденцією еволюції його державного ладу, соціально-правових та соціально-економічних відносин витіснення традиційних руських інститутів польсько-німецькими — західними. Він виявив правові традиції Київської Русі в литовсько-руському праві, сприймав звичаєве право як спільне джерело для давньоруського та литовсько-руського права. Ці ідеї безпосередньо вплинули на становлення досліджень історії ВКЛ в Російській імперії, зокрема в Україні. Праця Ф. І. Леонтовича «Руська Правда та Литовський Статут» стала своєрідним маніфестом членів київської школи істориків західноруського права, до якої належали такі відомі вчені, як М. Ф. Владимирський-Буданов, І. Малиновський, М. Максимейко та інші. В свою чергу, в усіх принципових питаннях стосовно розвитку ВКЛ Ф. І. Леонтович дотримувався ідей київської історичної школи, знаходячись під впливом праць її представників [11].

Таким чином, суть концепції Ф. І. Леонтовича полягала в тому, що джерелом Литовського Статуту була Руська Правда.

Важливим аспектом наукового доробку Ф. І. Леонтовича стосовно права ВКЛ було те, що він вивчав окремі українські (руські) землі, що входили до складу цієї держави впродовж XIV–XVI ст. — Київщину, Волинь, Сіверщину, Поділля і дійшов висновку про своєрідність їхнього розвитку, відособленість від інших регіонів князівства та збереження ними багатьох рис укладу Київської Русі.

Таким чином, з входженням означених територій до Литовської держави «удільний устрій Київської Русі не закінчив свого існування, а лише увійшов в нову, заключну, фазу розвитку. В уділах до XVI ст. продовжував існувати земський лад, втілений у функціонуванні удільних князів, віче, громадських судів тощо. Удільна система та земський лад поступово руйнувалися унаслідок державної централізації, що проводилась великими литовськими князями та у зв'язку з поширенням у ВКЛ польського шляхетського права» [11].

З ім'ям Ф. І. Леонтовича пов'язаний початок дослідження державного ладу ВКЛ другої половини XVI — XVIII ст. Зокрема, він один з перших в історіографії висловився на користь думки про збереження ВКЛ незалежного державного статусу після Люблінської унії. До цієї позиції схилялися такі авторитетні дослідники, як І. Лаппо, С. Кутшеба та М. Василенко [11].

Досліджуючи Статути ВКЛ, Ф. І. Леонтович розглянув правове становище окремих соціальних груп ВКЛ: селянства, міщанства, боярства, шляхти [7]. Крім того, дослідник приділив увагу також правовому становищу євреїв у князівстві відповідно до Статутів, започаткувавши новий історико-юридичний напрямок у вивченні даної проблеми [9]. За відзивом С. Бершадського, значна частина цієї роботи була написана Леонтовичем самостійно на матеріалах першоджерел [8].

На підставі теоретичних розробок, у тому числі в галузі дослідження Статутів ВКЛ, Федір Іванович Леонтович викладав навчальні курси на юридичному факультеті Новоросійського університету.

Основним предметом викладання Ф. І. Леонтовича була історія руського права, в якому вчений знайомив студентів зі змістом Руської Правди, Статутів, еволюцією суспільних інститутів, державних установ тощо [12, 47–54].

Надзвичайно важливим було те, що завдяки викладанню історії слов'янських законодавств і руського права студенти юридичного факультету Новоросійського університету отримували можливість застосування порівняльних та історичних методів вивчення права.

Література

1. Бондарук Т. І. Наукова концепція західноруського права у працях учених Київського університету // Вісник Київського університету ім. Тараса Шевченка. Сер. Юрид. науки. — 2000. — Вип. 39. — С. 17–23.
2. Бондарук Т. І. Основоположники київської історико-юридичної школи М. Ф. Владимирський-Буданов і Ф. І. Леонтович / НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. — К., 1995. — 25 с.
3. Єгорова О. В. Історія українського права в дослідженнях М. Ф. Владимирського-Буданова // Історія і особистість історика: Зб. наук. пр., присвяч. 60-річчю ювілею проф. Г. К. Швидко. — Д., 2004. — С. 295–300.
4. Клименко О. В. Систематизація права Лівобережної України у другій чверті XIX сторіччя: Автореф. дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». — К., 2004. — 20 с.
5. Кричевский Г. Г. Магистерские и докторские диссертации, защищенные на юридических факультетах университетов Российской империи, 1755–1918 гг.: Библиогр. указ. — Ставрополь, 1998. — 202 с.
6. Леонтович Ф. И. Биографический словарь профессоров и преподавателей императорского университета Св. Владимира (1834–1884) / Под ред. В. С. Иконникова. — К.: Тип. ун-та Св. Владимира, 1884.
7. Леонтович Ф. И. Бояре и служилые люди в Литовско-Русском государстве // Журнал Министерства юстиции. — 1907. — № 5, 6.
8. Леонтович Ф. И. Біографія // Режим доступу: http://www.biografija.ru/show_bio.aspx?id=76555.
9. Леонтович Ф. И. Историческое исследование о правах литовско-русских евреев // Университетские известия. — К., 1864. — № 3–4.
10. Леонтович Ф. И. Указатель источников и исследований по истории славянских законодательств // ЖМНП. — 1867. — Ч. 136.
11. Музичко О. Є. Історик Ф. І. Леонтович: життя та наукова діяльність: Автореф. дис... канд. іст. наук: спец. 07.00.06 «Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни» / Дніпропетр. нац. ун-т. — Д., 2003. — 20 с.
12. Музичко О. Є. Ф. І. Леонтович — представник консервативної професури в Україні другої половини XIX ст. (до проблеми відносин інтелігенції і влади) // Інтелігенція і влада: Громад.-політ. наук. зб. Сер. історія. — О., 2003. — Вип. 1 / Голова редкол. Г. І. Гончарук. — С. 47–54.
13. Статути Великого князівства Литовського: У 3 т. Т. 3. Статут Великого князівства Литовського 1588 р.: У 2 кн. / За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. — О.: Юрид. л-ра, 2004. — Кн. 2. — 568 с.
14. Триумфальне десятиліття: Одеська національна юридична академія / Голов. ред. С. В. Ківалов. — О.: Юрид. л-ра, 2007. — 236 с.

Анотація

Панова-Стрюк Н. В. Одеська школа вивчення Статутів Великого князівства Литовського в XIX ст. — Стаття.

Стаття присвячена характеристиці Одеської школи вивчення Статутів Великого князівства Литовського в XIX ст. Розглядається творча діяльність одного з найвідоміших дослідників Статутів Великого князівства Литовського професора Новоросійського університету Ф. І. Леонтовича. Аналізуються його праці з проблем литовсько-русського права.

Ключові слова: Статути Великого князівства Литовського, Новоросійський університет, Ф. І. Леонтович, литовсько-русське право.

Summary

Panova-Strzyuk N. V. Odesa school of study of Statuts of the Grand Duchy of Lithuania in XIX century. — Article.

The article is devoted description of Odesa school of study of Statuts of the Grand Duchy of Lithuania in XIX century. Creative activity of one of the best known researchers of Statuts of the Grand Duchy of Lithuania in XIX century professor of the Novorosiyskogo university — F. I. Leontovich is examined. Analysed his labour of the problems of lithuanian-russian law.

Keywords: Statuts of the Grand Duchy of Lithuania, Novorosiyskiy university, F. I. Leontovich, lithuanian-russian law.

УДК 340.15(474.5)“1588”:340.112

Т. М. Литвиненко

СТРУКТУРА СТАТУТУ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО 1588 РОКУ

Нормативно-правові акти Великого князівства Литовського викликають значний науковий інтерес, оскільки вони відіграють роль носіїв основних цінностей суспільства, у тому числі рівня його правової культури. У свою чергу однією зі складових правової культури суспільства є культура застосування законодавчої техніки, яка втілює досягнення правової думки та результати практичної юридичної діяльності.

Різні питання розвитку права в Україні литовсько-руської доби глибоко розробили такі вітчизняні та зарубіжні вчені: Ю. Бардах, С. Бершадський, О. Вовк, Е. Гудавічюс, І. Данилович, Ж. Дзейко, С. Ківалов, С. Лазутка, І. Лаппо, Р. Лащенко, Б. Леснодорський, О. Малиновський, П. Музиченко, А. Паньков, М. Пієтчук, А. Ткач, М. Чубатий, О. Шевченко, К. Яблонскіс, М. Ясинський та ін. Втім існує ще достатньо питань, які потребують більш детального дослідження структури Статуту Великого князівства Литовського 1588 року (далі — Статут 1588 р.).

Актуальність вивчення зазначеного питання зумовлена необхідністю заповнення прогалин у історико-правовому опрацюванні законодавчої техніки в Україні. Крім того, вивчення історичних джерел права сприяє використанню накопиченого юридичного досвіду в аспекті становлення правової системи сучасної України.

Метою цієї праці є розкриття основних питань побудови структури Статуту 1588 р.

Створення Статуту 1588 р. було викликане переважно прийняттям Люблінської унії. Він не був, на відміну від Статутів 1529 р. та 1566 р., розглянутий Сеймом, а лише затверджений королем Сигізмундом III.

Перший друк Статуту Великого князівства Литовського в історіографії зафіксовано у 1588 р., незважаючи на те, що згідно з привілеєм короля Сигізмунда III від 28 січня 1588 р. його чинність починається з 6 січня 1589 р. [1, 57].